

Отримано: 20 липня 2024 р.

Прорецензовано: 12 серпня 2024 р.

Прийнято до друку: 15 серпня 2024 р.

e-mail: smirnov-a-s@ukr.net

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0009-0008-4093-3557>

DOI: 10.25264/2311-5149-2024-34(62)-99-103

Смірнов А. С. Європейський досвід регулювання фінансування сталого розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, вересень 2024. № 34(62). С. 99–103.

УДК: 351.82

JEL- класифікація: H 81

**Смірнов Артем Сергійович,***провідний фахівець навчальної лабораторії фінансових розслідувань**Навчально-наукового інституту економічної безпеки та митної справи Державного податкового університету*

## ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті обґрунтовано важливість на шляху євроінтеграції України враховувати контекст сталого розвитку, зокрема відображений сучасними інструментами досягнення його цілей, серед яких Європейський Зелений курс, програми MIPs, Ukraine Facility, передвступні програми та ін. Наголошено, що відбудова та відновлення України, пов'язані з потребою отримання суттєвої фінансової підтримки, що актуалізує з'ясування прикмет зарубіжного досвіду фінансування та можливостей України щодо отримання європейських інвестицій для реалізації засад і цілей сталого розвитку. Одночасно звертається увага, що процеси відновлення мають відбуватися на основі якісних перетворень, які передбачають пошук потенційних можливостей України, здатних зацікавити зовнішніх інвесторів, майбутніх країн-донорів. Окреслено роль оновлення повоєнної моделі фінансової політики та її концептуальну основу.

**Ключові слова:** сталый розвиток, Зелений перехід, факторні переваги, фінансова політика, фінансування, фінансова підтримка, фінансові потреби, фінансові інструменти.

**Artem Smirnov,***Senior Specialist at the Educational Laboratory of Financial Investigations at the Educational and Scientific Institute of Economic Security and Customs of the State Tax University*

## EUROPEAN EXPERIENCE IN FINANCING SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The article substantiates the importance of considering the context of sustainable development on Ukraine's path to European integration. It particularly highlights modern tools for achieving sustainability goals, including the European Green Deal, MIPs programs, the Ukraine Facility, pre-accession programs, and others. Emphasis is placed on Ukraine's reconstruction and recovery, which require substantial financial support, underscoring the need to examine foreign experiences in financing and Ukraine's potential to attract European investments to implement the principles and objectives of sustainable development. Simultaneously, attention is drawn to the need for the recovery processes to be based on qualitative transformations, including the exploration of potential opportunities that could attract external investors and future donor countries. The article outlines the role of updating the post-war financial policy model and its conceptual foundation.

**Keywords:** sustainable development, transition to green economy, factor advantages, financial policy, financing, financial support, financial needs, financial instruments.

**Постановка проблеми.** У стратегічному баченні сталого розвитку, що у світовому масштабі визначений основоположною парадигмою базується на інтеграції соціального, економічного розвитку та захисті навколишнього середовища та покликаний задовольняти потреби теперішніх поколінь, залишаючи можливість майбутнім поколінням задовольнити їхні потреби, чинник фінансового забезпечення є системоформуючим для практичної реалізації таких цілей. Потребуючи колосальних обсягів ресурсного потенціалу, об'єктивний вплив на ці процеси здійснює саме фінансовий чинник, визначаючи в підсумку спроможність вирішення глобальних та національних завдань сталого розвитку. У цьому зв'язку критично важливим постає збалансування фінансових потреб і можливостей в межах оптимізації фінансової політики в контексті відповідності глобалізаційним тенденціям світового сталого розвитку. Цим обґрунтовується важливість і актуальність питань щодо способів регулювання фінансових відносин, які у їх єдності та взаємозв'язку забезпечують ці процеси для адекватного спрямовання фінансових потоків та координації різних напрямків сталого розвитку.

Зважаючи на складність поставленого завдання та його безпосередню залежність від спроможності економічної системи, актуальним виявляється аналіз й урахування міжнародних особливостей і практики фінансування сталого розвитку й ефективного використання фінансових ресурсів у процесі реалізації такого розвитку в Україні як важливої передумови її руху в Європейський простір. Наразі привертає

увагу приклад Польщі, яка в ході своєї передвступної компанії на членство в ЄС мала можливість користуватися значними додатковими інструментами фінансової підтримки. Серед інших країн-отримувачів фінансування через Інструмент передвступної підтримки (Instrument for Pre-Accession Assistance, IPA) Албанія, Боснія і Герцеговина, Косово, Чорногорія, Північна Македонія, Сербія та Туреччина.

Принциповим для участі України у глобальному русі є й те, що інвестування в досягнення цілей сталого розвитку, зокрема в таких напрямках, як зменшення негативного впливу на здоров'я, покращення доступності до екологічних інновацій, створення робочих місць, досить широко підтримується багатьма міжнародними організаціями, меценатами, громадськими організаціями у вигляді грантів, позик, прямих інвестицій тощо.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Актуальні проблеми формування та реалізації засад сталого розвитку є об'єктом наукових досліджень багатьох відомих зарубіжних та вітчизняних учених. Серед зарубіжних науковців виділяються праці Д. Барона, Д. Вальтера, С. Кірхофа, Р. Коуза, Н. Реймерса, М. Тосової. Аналізом взаємозв'язку фінансів та окремих аспектів сталого розвитку займаються такі вітчизняні вчені, як А. Андрусевич, Н. Гребнюк, О. Дячук, Е. Івлева, Д. Кулага, Л. Мельник, О. Попова, О. Прокопенко, В. Романчукевич, О. Рябчин. Водночас узагальнення стану практичної реалізації цілей сталого розвитку, об'єднуючого велику кількість напрямків та потребуючого значних фінансових ресурсів, засвідчує недофінансування необхідних видатків особливо в країнах з невисоким рівнем розвитку. Існує ряд питань щодо рівня врахування національними стратегіями глобальних цілей сталого розвитку для його досягнення у світовому масштабі. Це пов'язане з недостатньою увагою до принципів, що покладені в основу універсального документу «Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», мова про які буде йти в подальшому [1]. Це стосується й потреби акумуляції фінансових ресурсів, на що наголошувалося на Третій Міжнародній конференції з фінансування розвитку, що відбулася в липні 2015 р. [2].

Саме тому виникає проблема адаптації до соціально-економічної реальності, пошуку нереалізованого потенціалу, зокрема в межах певного переплетіння вітчизняних та зарубіжних практик, наявності різноманітних підходів до вибору інструментарію, що здійснює чи може здійснювати відповідний фінансовий вплив на досягнення цілей сталого розвитку.

**Мета і завдання дослідження:** з'ясувати прикмети зарубіжного досвіду фінансування та можливостей України щодо отримання європейських інвестицій для реалізації засад і цілей сталого розвитку.

**Виклад основного матеріалу.** Термін «сталий розвиток», як відомо, вперше був запроваджений у звіті Комісії ООН з навколишнього середовища та розвитку ще в 1987 р. В його проблематиці, відображеній в Концепції сталого розвитку, прийнятій в рамках Світового саміту ООН в 1992 р., особливе місце посідає політика екологічної стійкості.

З позиції адекватного забезпечення сталого розвитку у вересні 2015 р. на засіданні Генеральної Асамблеї ООН було затверджено документ «Перетворення нашого світу: порядок денний для сталого розвитку на період до 2030 року» та визначені 17 глобальних цілей такого розвитку та 169 підцілей на період до 2030 р.

Європейський зелений курс (European Green Deal, 2019), що сьогодні є одним із основних трендів для ЄС, включає плани з мінімізації викидів парникових газів, підвищення енергоефективності, розвиток відновлювальних джерел енергії [4]. Його слід розглядати базисом «...для низки фундаментальних трансформаційних переходів, заходів із нормативної адаптації, запровадження протекційних механізмів» [5, с. 105].

Як зазначається, «економічне зростання згідно з положеннями «глобальної динамічної рівноваги» досягається через розвиток у межах господарських можливостей навколишнього природного середовища, який гармонізує людське втручання у природу і не створює загрози для тривалого існування людини як біологічного виду» [3, с. 56]. Тобто, формується поняття зеленої економіки, зеленого підприємництва як концепції управління комерційною діяльністю, направлену на задоволення потреб людства, сприяння раціональному використанню ресурсів і зменшення негативного впливу діяльності компаній на навколишнє середовище.

Україна на шляху до членства в ЄС, будучи зобов'язаною інтегрувати його стандарти, на основі визначених загальносвітових цілей, окреслила 86 завдань національного розвитку і 172 показники для їхнього моніторингу. Одним із стратегічних шляхів забезпечення сталого розвитку в Україні в процесі відбудови визнано зелену трансформацію економіки, «зелений перехід». Науковцями зазначені досить широкі можливості реалізації щодо втілення окремих напрямів згідно сучасних трендів розвитку. Зокрема, звертається увага у межах переходу до декарбонізації ряду секторів, а саме: транспорту, промисловості, будівництва шляхом виробництва водню і на внутрішні потреби, і на експорт, володіючи для цього

об'єктивними природними можливостями за умови наявності інвестицій. З іншого боку, втілення такого напрямку здатне в перспективі забезпечити й «...приток життєво необхідних для відновлення економіки інвестицій...» [5, с. 105–107].

Тобто, простежується особлива роль фінансового забезпечення в процесі практичної реалізації цілей сталого розвитку та повоєнного розвитку України. Подібні об'єктивно існуючі взаємозв'язки між ними має втілювати державна фінансова політика, що містить можливості скоригувати напрями державного впливу та досягти його результативності. При цьому концептуальна основа такої політики повинна її відтворювати в якості і пріоритету, і орієнтує сталого розвитку, що сприятиме комплексному обґрунтуванню необхідних змін, сценаріїв реалізації, конкретизації завдань та джерел їх фінансового забезпечення.

У контексті орієнтирів, Україна має базуватися на європейських програмних документах, які обов'язкові для виконання, а також на власних, прийнятих до реалізації. Деякі з них вже зазначалися, що, однак, не виключає необхідності їх подальшого розвитку внаслідок військових дій з метою забезпечення ефективної координації заходів в напрямку визначення трендів повоєнного розвитку.

Зрозуміло виняткове значення Тематичної багаторічної орієнтовної програми для України (MIP) та Плану України з реалізації програми Ukraine Facility, здійснення якого має відбуватися зосереджуючись на тісній співпраці з місцевими громадами, приватним сектором та донорськими організаціями, в яких окреслені пріоритетні сфери фінансування.

Відомо, що в ЄС для кожної країни-партнера та регіону діють програми (MIPs), де визначені, зокрема на період 2021–2027 рр., пріоритетні напрями і конкретні цілі, містяться індикативні фінансові розподіли, а також результати й індикатори для оцінки ефективності втручання ЄС. Для України заходи підтримки були надані лише для періоду 2021–2024 рр. Подальші асигнування були можливі на основі попередньої перевірки виконання першого періоду програми, а отримані в 2021 р. кошти були перенаправлені навесні 2022 р. на Програму ЄС із екстреної підтримки України внаслідок російської збройної агресії. Загалом передбачений бюджет до 2027 р. не буде профінансовано через запровадження нового інструменту фінансування відновлення, відбудови та модернізації України – Ukraine Facility [6]. Тобто, кошти, що початково передбачалися на зелений перехід в Україні, не отримали свого цільового спрямування.

У лютому 2024 р. було ухвалено рішення про започаткування проєкту фінансування Ukraine Facility, створення в багаторічному бюджеті ЄС на 2024–2027 рр. Українського фонду в обсязі 50 млрд євро. Інструмент «Ukraine Facility» організовано навколо трьох компонентів: 1) пряма фінансова підтримка України шляхом поєднання кредитів і грантів, однак за умови виконання передбачених Планом Ukraine Facility умов; 2) особлива рамкова інвестиційна програма для України (розширення інвестицій у відновлення й відбудову України дозволить інвесторам скористатися бюджетними гарантіями ЄС та поєднанням грантів і кредитів від публічних та приватних інституцій); 3) допомога для вступу до ЄС, в частині узгодження із законодавством ЄС та здійснення реформ, необхідних на шляху вступу до ЄС. Передбачено, що технічна допомога буде надана державним органам на національному, регіональному й місцевому рівнях, а також організаціям громадянського суспільства [7].

Відтак, виконання заходів Плану для Ukraine Facility становить завдання першочергової ваги для отримання фінансової підтримки й створення основ для прискорення економічного відновлення. Однак фінансування в рамках інструменту Ukraine Facility не є безумовним, а напряму залежить від того, як Україна досягатиме прогресу у виконанні Плану, зокрема на шляху зеленого переходу. Регулярно звітуючи про кошти, витрачені на досягнення цілей інструмента «Ukraine Facility», Європейська комісія через Спеціальну аудиторську раду разом з Україною повинні будуть захистити фінансові інтереси ЄС, запобігаючи шахрайству, корупції та конфліктам інтересів. Дотримання ключових регуляторних рамок та директив ЄС у сфері фінансів та зеленого відновлення – важливий крок на шляху до євроінтеграції та отримання фінансування з бюджету Європейського союзу, а тому становить пріоритетне завдання державної фінансової політики.

В той же час, повертаючись до оптимізації фінансової політики в Україні для збалансування фінансових потреб і можливостей, варто звернути увагу на неухильне дотримання усіма сторонами деяких ключових принципів, покладених в основу документа «Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року». Серед них універсальність, що передбачає для усіх країн незалежно від рівня їхнього доходу і розвитку робити внесок у спільні зусилля для забезпечення сталого розвитку. Наступний принцип – це всеохоплюючий характер, а саме: важливість надання підтримки тим, хто її потребує, незалежно від місця знаходження з урахуванням реалістичних потреб і факторів вразливості, і нарешті принцип багатостороннього партнерства, до якого закликаються усі країни з метою мобілізації та обміну знаннями, досвідом, технологіями та фінансовими ресурсами [1]. Наразі практика свідчить про недостатньо повне дотримання цих принципів. Так, з одного боку, вітчизняними науковцями відображені певні розбіжності щодо

державної фінансової політики в Україні, які містилися в аналітичній доповіді Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, що представляла національні завдання сталого розвитку. Зокрема, зазначається, що має місце недостатньо чітке виділення фінансових аспектів за окремими завданнями. Мова йде про сприяння прискореному інвестуванню в заходи щодо ліквідації бідності, забезпечення доступу до безпечних, недорогих лікарських засобів, доступність ціни питної води для всіх. Це і надання малим і середнім підприємствам доступу до фінансових послуг, а саме: до недорогих кредитів, про неефективність субсидування, забезпечення рівності та справедливості у бюджетно-податковій політиці тощо [3, с. 60–61].

З іншого боку, можна навести й інший приклад. Відомо, що в ЄС з 1989 р. діють спеціальні інструменти допомоги на етапі перед набуттям членства, відомі як передвступні програми, мета яких у сприянні реструктуризації найбільш проблемних секторів та регіонів відповідно до вимог і стандартів ЄС. Це платформа, де органи місцевого самоврядування, громадянське суспільство та бізнес отримують необхідні навички для використання коштів з фондів ЄС. Такі програми вимагають від учасників не лише фінансового внеску, але й освоєння сучасних управлінських компетенцій.

Як приклад, Польща мала доступ до трьох основних програм, в межах яких отримувала відповідну фінансову допомогу. Перша Програма PHARE (Polish Hungary Assistance for Restructuring their Economies) функціонувала з 1990 р. по 2006 р. Кошти були надані у вигляді безповоротних грантів та спрямовані на розвиток інфраструктури, приватного сектору, підтримку підприємств, захист довкілля, реформування державного управління, а також на підвищення рівня соціального захисту та зайнятості населення.

Друга Програма SAPARD (Special Accession Program for Agriculture and Rural Development) надавала Польщі щорічно 170 млн євро з 2000 р. по 2006 р. для модернізації сільськогосподарських підприємств, переробки агропродовольчої продукції та розвитку інфраструктури сільських територій.

Третя Програма ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession) з 1990 р. по 2003 р. забезпечила Польщу коштами для реалізації великих інвестиційних проєктів у сфері розвитку інфраструктури, охорони довкілля та транспортних мереж.

Перелік країн, що скористувалися подібними програмами фінансування можна продовжити. Це Албанія, Боснія і Герцеговина, Косово, Чорногорія, Північна Македонія, Сербія та Туреччина. Разом з тим, Україна, яка з червня 2022 р. має статус кандидата на вступ до ЄС, відсутня в переліку країн для отримання передвступної фінансової підтримки. Віддаючи належне обсягам отриманої допомоги в умовах війни, передвступна фінансова підтримка України, враховуючи її прагнення до вступу в ЄС та враховуючи стан економічного виснаження, не просто вкрай важлива для України, але власне виступає найбільш ефективним базисом, прикладом дотримання ключових регуляторних рамок та директив ЄС у сфері фінансів та зеленого відновлення всіма реальними та потенційними членами ЄС.

**Висновки.** Якісне відновлення економіки, створення нових можливостей для бізнесу невіддільні від розв'язання завдання повної інтеграції України до Європейського Союзу в частині дотримання його ключових регуляторних рамок та директив. Основним форматом отримання Україною фінансування для забезпечення цих завдань має стати відповідність сучасним трендам сталого розвитку, одним із яких є європейський програмний документ – план Green Deal, виконання Тематичної багаторічної орієнтовної програми для України (MIP) та Плану України з реалізації програми Ukraine Facility.

Водночас подібні потреби характеризуються дуалістичним характером, враховуючи, з одного боку, існуючі реалії та втрати, пов'язані з військовими діями, а з іншого – потребу відмови від окремих традиційних довоєнних підходів, які несумісні з інноваційною модернізацією в межах Зеленого переходу та ігнорують факторні переваги України. Для органічної єдності таких напрямів важливим постає цілеспрямований вплив держави на розв'язання проблем і фінансового забезпечення, і фінансового регулювання з посиленням узгодженості з Зеленим курсом ЄС, що передбачає не лише їх синхронізацію, а потребує чіткої конкретизації.

Тож у поствоєнній моделі державної фінансової політики її концептуальна основа повинна відтворюватися в якості і пріоритету, й орієнтиру сталого розвитку, що сприятиме комплексному обґрунтуванню необхідних змін, сценаріїв реалізації, конкретизації завдань та стане базисом отримання належної зовнішньої фінансової підтримки, адаптованої до сучасних трендів.

### Література:

1. Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року. *United Nations System Staff College*. URL: [https://www.unssc.org/files/2030\\_agenda\\_for\\_sustainable\\_development\\_-\\_primer.pdf](https://www.unssc.org/files/2030_agenda_for_sustainable_development_-_primer.pdf).

United Nations System Staff College. (2015.). *Agenda for Sustainable Development until 2030*. Retrieved from. URL: [https://www.unssc.org/files/2030\\_agenda\\_for\\_sustainable\\_development\\_-\\_primer.pdf](https://www.unssc.org/files/2030_agenda_for_sustainable_development_-_primer.pdf). [in Ukrainian].

2. United Nations. (2015). Addis Ababa Action Agenda of the Third International Conference on Financing for Development. Retrieved from. URL: [https://www.un.org/ga/search/view\\_doc.asp?symbol=A/RES/69/313](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/69/313) [in English].
3. Романчукевич В. В. Державна фінансова політика сталого розвитку : монографія / В. В. Романчукевич. – Київ : ДВНЗ «Університет банківської справи», 2019. – 308 с.  
Romanchukovich, V. V. (2019). *Derzhavna finansova polityka stalogo rozvytku*. Kyiv: DVNZ «Ukrainian Banking University», [in Ukrainian].
4. European Commission. A. European Green Deal, 2019. URL: [https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal\\_en](https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en).  
European Commission. (2019). A European Green Deal. Retrieved from URL: [https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal\\_en](https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en). [in English].
5. Бородіна О. А. «Зелений» водень та ніаршоринг – інвестиційні маяки повоєнного відновлення економіки України // Гальчинські читання: зб. матер. міжн. наук. конф. (м. Київ, 2 листоп. 2023 р.,) / упоряд. А.Л.Дешко ; за ред. Я. А.Жаліла. – Київ : НІСД, 2024. – 152 с.  
Borodina, O. A. (2024). «Green» Hydrogen and Nearshoring – Investment Beacons of Post-War Economic Recovery of Ukraine. In *Halchynski Readings: Proc. Int. Sci. Conf.* (Kyiv, November 2, 2023) / Ed. A. L. Deshko; A. A. Zhalil. Kyiv: NISD. [in Ukrainian].
6. Бойко О. Фінансування для України: чому ми втрачаємо понад 4,5 млрд євро на «зелену» трансформацію економіки. *European Business Association*. URL: <https://eba.com.ua/finansuvannya-dlya-ukrayiny-chomu-my-vtrachayemo-ponad-4-5-mlrd-yevro-na-zelenu-transformatsiyu-ekonomiky/> (дата звернення: 03.08.2024).  
Boyko, O. (2024). Financing for Ukraine: Why We Are Losing Over 4.5 Billion Euros on “Green” Economic Transformation. *European Business Association*. Retrieved from <https://eba.com.ua/finansuvannya-dlya-ukrayiny-chomu-my-vtrachayemo-ponad-4-5-mlrd-yevro-na-zelenu-transformatsiyu-ekonomiky/> (Accessed: August 3, 2024). [in Ukrainian].
7. Інструмент «Ukraine Facility»: підтримка відновлення та відбудови України на шляху до членства в ЄС. URL: [https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility\\_uk](https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_uk) (дата звернення: 28.07.2024).  
Instrument «Ukraine Facility»: Support for the Recovery and Reconstruction of Ukraine on the Path to EU Membership (2024). Retrieved from [https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility\\_uk](https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_uk) (Accessed: July 28, 2024). [in Ukrainian].